

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН
АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2022-6/2

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2022

Бош муҳаррир:*Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.***Бош муҳаррир ўринбосари:***Ҳасанов Шодлик Бекнўлатович, к.ф.н., к.и.х.***Тахрир хайати:**

<i>Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.</i>	<i>Рўзметов Бахтияр, и.ф.д., проф.</i>
<i>Абдуллаев Баҳром Исмоилович, ф-м.ф.д.</i>	<i>Садуллаев Азимбой, ф-м.ф.д., акад.</i>
<i>Абдуллаев Рашидан Бабажонович, тиб.ф.д., проф.</i>	<i>Салаев Санъатбек Комилович, и.ф.д., проф.</i>
<i>Абдуҳалимов Баҳром Абдурахимович, т.ф.д., проф.</i>	<i>Сапарбаева Гуландам Машариповна, ф.ф.ф.д.</i>
<i>Агзамова Гулчехра Азизовна, т.ф.д., проф.</i>	<i>Сапаров Каландар Абдуллаевич, б.ф.д., проф.</i>
<i>Аимбетов Нагмет Каллиевич, и.ф.д., акад.</i>	<i>Сирожов Ойбек Очилович, с.ф.д., проф.</i>
<i>Бабаджанов Хушнот, ф.ф.н., проф.</i>	<i>Сотилов Гойипназар, к/х.ф.д., проф.</i>
<i>Бекчанов Даврон Жуманазарович, к.ф.д.</i>	<i>Тожибаев Комилжон Шаробитдинович, б.ф.д., академик</i>
<i>Буриев Хасан Чутбаевич, б.ф.д., проф.</i>	<i>Холлиев Аскар Эргашевич, б.ф.д., проф.</i>
<i>Ганджаева Лола Атаназаровна, б.ф.д., проф.</i>	<i>Холматов Бахтиёр Рустамович, б.ф.д.</i>
<i>Давлетов Санжар Ражабович, тар.ф.д.</i>	<i>Чўпонов Отаназар Отожонович, ф.ф.д., доц.</i>
<i>Дурдиева Гавҳар Салаевна, арх.ф.д.</i>	<i>Шакарбоев Эркин Бердикулович, б.ф.д., проф.</i>
<i>Дўсчанов Бахтиёр, тиб.ф.д., проф.</i>	<i>Эрматова Жамила Исмаиловна, ф.ф.н., доц.</i>
<i>Ибрагимов Бахтиёр Тўлаганович, к.ф.д., акад.</i>	<i>Эшчанов Рузумбой Абдуллаевич, б.ф.д., доц.</i>
<i>Жуманиёзов Зоҳид Отабоевич, ф.ф.н., доц.</i>	<i>Ўразбоев Файрат Ўразалиевич, ф-м.ф.д.</i>
<i>Кадирова Шахноза Абдухалиловна, к.ф.д., проф.</i>	<i>Ўрозбоев Абдулла Дурдиевич, ф.ф.д.</i>
<i>Қутлиев Учқун Отобоевич, ф-м.ф.д.</i>	<i>Ҳажиева Мақсуда Султоновна, фал.ф.д.</i>
<i>Ламерс Жон, к/х.ф.д., проф.</i>	<i>Ҳасанов Шодлик Бекнўлатович, к.ф.н., к.и.х.</i>
<i>Майкл С. Энжел, б.ф.д., проф.</i>	<i>Худайберганова Дурдона Сидиқовна, ф.ф.д., проф.</i>
<i>Мирзаев Сирожиддин Зайниевич, ф-м.ф.д., проф.</i>	
<i>Пазилов Абдуваеит, б.ф.д., проф.</i>	
<i>Рахимов Раҳим Атажанович, т.ф.д., проф.</i>	
<i>Рашидов Негмурод Элмуродович, б.ф.н., доц.</i>	
<i>Рўзиев Рашид Юсупович, тиб.ф.д., проф.</i>	

Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси: илмий журнал.-№6/2 (90), Хоразм Маъмун академияси, 2022 й. – 210 б. – Босма нашрнинг электрон варианты - <http://mamun.uz/uz/page/56>

ISSN 2091-573 X

Муассис: Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси минтақавий бўлими – Хоразм Маъмун академияси

МУНДАРИЖА
ИҚТИСОДИЁТ ФАҲЛАРИ

Abduvoxidova M.A., Abdvohidova G.A. Mehnat bozorida ish bilan bandlikning zamonaviy shakllari	5
G‘anibayev I.Sh. Avtomobil transporti korxonalarini faoliyatini boshqarishda auditning zaruriyati va mohiyati	7
Ibrogimov Sh.X. Namangan viloyatida sanoat tarmog‘ini rivojlantirish tendensiyalari	9
Kurpayanidi K.I. Banking instruments in the system of institutional support for export activities of business entities	12
Mamasoliev G‘.M. Aholining samarali bandligini ta‘minlashda aholi ro‘yxati ma‘lumotlaridan foydalanish	14
Maxmudova N.J. Korxonalarda riskni boshqarishning ilmiy–nazariy jihatlari	16
Mullayeva M.A., Khakimova S.I. The role of education in human capital development	19
Nasretdinova F. Nodavlat-notijorat tashkilotlarida ijtimoiy tadbirkorlikni rivojlantirishdagi asosiy to‘siqlar	22
Qurolova F.T. Importance and features of electronic trade development in the contribution to digital economy in Uzbekistan	26
Saidmamatov O. Sustainable ecotourism development in the Aral Sea region of Uzbekistan: TOWS analysis	28
Yuldasheva M.M. “Toshkent mintaqaviy temir yo‘l uzeli” unitar korxonasining iqtisodiy va moliyaviy ko‘rsatkichlari tahlili	30
Абдикаримова З. Давлат-хусусий шерикчилик муносабатларининг асосий шакллари ва моделлари	33
Авезова Ш.М. Применение бенчмаркинга в совершенствовании системы управления трудовыми ресурсами на предприятии	37
Алибекова С.Л., Шарифов Ш.С., Абдусаматов У.Ғ. Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш тизимини такомиллаштиришда тиббий суғуртани хориж тажрибаси	41
Алимова М.Т., Мамаризоев Ж.И. Туризм соҳасида ахборот технологияларидан самарали фойдаланиш йўналишлари	45
Атамуратова Н.Б. Мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишида рақамли иқтисодиётнинг моҳияти ва роли	48
Гадоев С.Ж. Тижорат банклари миқозларининг кредит тўловига лаёқатлилигини баҳолашни такомиллаштириш	55
Жумаев Ж.Б. Ўзбекистонда янги ерларни ўзлаштириш: ютуқлар ва муаммолар	59
Жуманиёзов Р.П. Минтақада sanoat korxonalarini raqobatbardoshligini diagnostika qilib uslubiyati va modellarini такомиллаштириш	62
Ибадуллаев Э.Б. Ёшлар ва болалар рекреацион туризм хизматларининг ривожланиш хусусиятлари	66
Искандаров Б.А. Рақамли иқтисодиётни ривожлантиришда қурилиш махсулотлари корхоналарида персоналнинг бошқаришнинг долзарб масалалари	68
Қалмуратов Б.С., Муратбаева А.Н., Режепмуратов Ш.М. Минтақада ижтимоий-иқтисодий томондан ривожланишида хизмат кўрсатишнинг ўрни	72
Мараимова У.И. Аҳолининг иш билан бандлигини самарали амалга ошириш йўллари	75
Мирзаев А.Т. Қурилиш соҳаси кластерларида логистик жараёнларни бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизмларини такомиллаштириш	77
Насимов Д.А., Абдувоҳидова М.А. Рақамли иқтисодиётни ривожлантиришда хотин-қизларнинг меҳнатини ташкил этишнинг инновацион шакллари	81
Насырова Л.А. Развитие цифровизации в образовательной сфере Узбекистана	85
Пирекеев Ж.Х. Кичик бизнес ва тadbirkorlikni shakllanishi va rivojlanishining ob‘ektiv zarurligi	87
Ражаббоев И. Воситачилик тadbirkorligining ўзига хос таснифий хусусиятлари	91
Режапов Х.Х. Ўзбекистонда олий таълим хизматларини ривожлантириш йўналишлари	95
Хакимов А.А. Ўзбекистонда барқарор иқтисодий таракқиёт ва уни қўллаб-қувватлаш борасида тadbirlar йўналишлари	98
Хакимова Ш.С. Ўзбекистонда электроэнергетика sanoati rivojida gidroenergetikaning ўрни	100
Ҳаққулов Ф.Ф. Мамлакатимизда таълим хизматлари ва меҳнат бозори интеграцияси асосида кадрлар тайёрлашни бошқариш муаммолари ва ечимлари	103
Ҳусанбоев С.Ё. Агротуризм фаолиятининг шаклланиши ва ривожланиш хусусиятлари	106
Шарифов Ш.С., Абдурахимов У.М. Аҳоли турмуш фаровонлигини оширишнинг назарий асослари	110
Юлдашева Н.А. Инновацион фаолиятни бошқариш асосида sanoat korxonalarining barqaror rivojlanish strategiyasini shakllantirish masalalari	113

Юсупова Ж.К. Иқтисодиётни рақамлаштириш шароитида инновацион бошқаришнинг ташкилий-механизмларининг назарий жиҳатлари	116
ТАРИХ ФАНЛАРИ	
Boltayev B.B. Mustaqillik yillarida Buxoro viloyatidagi muassasa muzeylarining vujudga kelishi va rivojlanish tendensiyasi	120
Do'stov A. O'rta Osiyoda o'lchovshunoslik ilmining tarixiy taraqqiyoti	122
Nayitov Sh.A., Arziqulov J.X. Turkistonda quritilgan mevalar ko'rgazmasi va olovli meva quritgich(sushilkalar)lar xususida (XIX asr oxiri XX asr boshlari)	124
Khaydarov Z.U., Rustamaliyev M.H. "Views on the muslim" renaissance and steps for the third renaissance	125
Teshayev A. Gelmut Kol: Germaniya birlashuvidagi metin iroda	129
Toshov K.T. Suxxon vohasiga ikkinchi jahon urushi yillarida sanoat korxonalari va aholini evakuatsiya qilinishi	130
Utayeva F.X. To'qimachilik sanoatini malakali mutaxassislar bilan ta'minlash	133
Xasanova N.I., Bozorov Q.D., Uralova A.D. Buxoro xonligi va Boburiylar sulolasi diplomatiyasi	135
Абдиримов Б.М. Мўғулларга асир тушган Жалолиддин Мангубердининг Қизи - Туркон тақдири	137
Азаматова Г.Б. Ташки меҳнат миграцияси агентлигининг ўзбекистон республикасида самарали миграция сиёсатини юритишдаги ўрни ва аҳамияти	140
Аминов Х.Б. Қуйи Амударё минтақасида сайёҳлик истикболлари	142
Анёзов Р.Б. Хоразм савдо марказларининг марказий осие савдо тизимида тутган ўрни	144
Аширов В.И. Мустақиллик йилларида Навоий вилоятининг дипломатик алоқалари	146
Бабажанов С.Б. Жамоатчилик назорати тизимини юзага келтирувчи омиллар	148
Камалова З.А. Великий шёлковый путь в эпоху древности	151
Комолов Д.П. Ўзбекистон Республикаси суд тизимида амалга оширилган туб ўзгаришлар	153
Қобилов Н.С. "Сахиҳу Бухорий"нинг ёзилиш тарихи ва услуби	159
Қудратов Ш.Ё. Бухоро амирлиги тасарруфидаги бозорларнинг савдо сотиқдаги ўрни ва роли	161
Мадалимов Т.А. "Ригведа" да рух тушунчаси ва унинг таснифи	163
Мамиров О. Уструшонанинг зооморф топинчлари	166
Маткаримова Н.М., Хайруллаева Д.А. Хоразм ўзбеклари оилавий маросимлари мавзусининг XX аср тарихий тадқиқотларида акс этиши	169
Мингноров А.Т. Ер-сув ислохотининг даврий матбуотда ёритилиши	171
Мирсоатова С.Т. Сазагон маданияти, унинг ўрганилиши ва тарихшунослиги масалалари	173
Пирниязова Т.О. Қорақалпоғистонда илм-фан ва маданият соҳасининг ривожланиши	175
Рахимов К.А. Марғиёнанинг бронза давридаги хонани иситиш қурилма ва воситаларини ўрганилиши ва улар билан боғлиқ муаммолар	178
Рахманова Ю. XX аср бошларида Хива ўзбекларининг никоҳ тўйи маросимлари	183
Розимова Ё.Ю. Хорижий мамлакатлардаги ҳарбий таълим тизимининг қиёсий таҳлили	185
Савриев Ж.Ф. Навоий вилоятидаги тарихий ёдгорликларнинг аҳамияти ва таъмирланишининг асосий йўналишлари	187
Сатимов Б.М. Оролбўйида ҳарбий ишнинг шаклланиши ва ривожланиши босқичлари	189
Саттаров А. Фарғона водийси аҳолисини янги ўзлаштирилган ерларга кўчирилишида кадрлар масаласи ва унинг ҳал этилиши	192
Султанова Г.О. Анъанавий Хива ёғоч ўймакорлиги санъати	193
Таниқулов Ж.А. Замонавий дунёда – жамоатчилик фикрини шакллантирувчи медиа ахборот эволюцияси	197
Туребеков М.Т., Алимбетов А.К. Гавр Қалъа ёдгорлиги турар жойлари	201
Турекеев Қ.Ж. Қорақалпоқларда чақалоқ туғилиши ва парваришига оид урф-одатларда мажик тасаввурлар	204
Яқубова Д.Т. Сурхон воҳасида 1946-1970 йилларда пахта яккахоқимлиги сиёсатининг амалга оширилиши ва унинг натижалари	207

MUSTAQILLIK YILLARIDA BUXORO VILOYATIDAGI MUASSASA MUZEYLARINING
VUJUDGA KELISHI VA RIVOJLANISH TENDENSIYASI

(Buxoro davlat universiteti tuzilmasidagi “Qatag'on qurbonlari xotirasi” muzeyi misolida)

B.B. Boltayev, o'qituvchi, Buxoro Davlat universiteti, Buxoro

Annotasiya. Mazkur maqolaning tadqiqot ob'yekti Buxoro davlat universiteti tuzilmasidagi “Qatag'on qurbonlari xotirasi” muzeyining ekspozitsion, ilmiy va fond faoliyati bilan bog'liq jarayon va muammolar, muzeyning asos solinganidan keyingi takomillashuvi bosqichlarining ilmiy-amaliy asoslari hamda uning universitet taraqqiyotida tutgan o'rnini o'rganishdan iborat.

Kalit so'zlar: Boston san'at muzeyi, Chexiya, ekspozitsiya, Badiiy akademiya, Qatag'on qurbonlari, Nuroniy, Holon universiteti, inventarizatsiya, Fond.

Аннотация. Объектом исследования данной статьи являются процесс и проблемы, связанные с экспозиционной, научной и фондовой деятельностью Музея жертв репрессий в структуре Бухарского государственного университета, научно-практическая основа развития музея и его роль в развитии вуза, состоит в изучении места.

Ключевые слова: Бостонский художественный музей, Чехия, Экспозиция, Академия художеств, Жертвы репрессий, Нуруни, Холонский университет, Инвентарь, Фонд.

Abstract. The object of research of this article is the process and problems related to the exposition, scientific and fund activities of the Museum of Repression Victims in the structure of Bukhara State University, the scientific and practical basis of the museum's development and its role in the development of the university. It consists of studying the place.

Keywords: Boston Museum of Art, Czech Republic, Exposition, Academy of Arts, Victims of Repression, Nurani, Holon University, Inventory, Foundation.

Kirish. Mustaqillik yillarida bir qator tarixchi, san'atshunos va muzeyshunos olimlar tomonidan yaratilgan muzeyshunoslikka oid tadqiqot, adabiyotlar, o'quv qo'llanma, darsliklar hamda davriy matbuot materiallari kiradi.

Mustaqillik yillarida nashr etila boshlangan «Moziydan sado» jurnali O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan muzeylarning tarixi va faoliyatini o'rganishda katta hissa qo'shayotganini alohida ta'kidlash lozim. Unda nashr etilgan qator ilmiy maqolalardan O'zbekistonda mustaqillik davridagi muzey ishini, davlat muassasalari tarixini yoritishda keng foydalanildi. Bu sohadagi muammolar bo'yicha yetakchi muzeyshunos mutaxassislar, arxivshunos va tarixchi olimlar tomonidan qator ilmiy maqolalar yozilgan. J.Ismoilova, N.Habibullayev, Q.Inoyatov, R.Almeyev, E.Rtveladze, R.Fatxullayev, O'.Yormuhammedov, L.Levteyeva, I.M.Jabborov, D.Rahimova, R.Qayumov, G.Dresvyanskaya, Sh.Vohidov va J.Yoqubov va boshqalarning ilmiy maqolalari shular jumlasidandir [1]. Ushbu maqolalarning har biri muzeyshunoslikka oid muammolarga bag'ishlangan bo'lib, muayyan bir masalani yoritgan.

Asosiy qism. 1992 yil noyabr oyida Buxoroda O'zbekistonda birinchi marta temirchilik muzeyi ochildi. 1992 yil dekabrda Samarqand viloyatining Oqtosh shahrida ochildilgan xalq baxshisi Islom shoir Nazar o'g'lining Uy-muzeyi birinchi mehmonlarni qabul qildi. 1993 yil 3 sentyabrda Toshkentda o'zbek ayollari ichidan chiqqan birinchi huquqshunos olim akademika Xadicha Sulaymonova muzeyi ochildi. 1993 yil 1 sentyabrda Toshkent Davlat texnika universiteti qoshida O'zbekistonda birinchi bo'lib Politexnika muzeyi ochildi. 10 sentyabrda Toshkentda o'zbek raqqosasi Mukarrama Turg'unboyeva muzeyi, 21 sentyabrda esa Navoiy viloyatining Tomdi tumanida mashhur cho'pon, ikki marta Mehnat Qahramoni, O'zbekiston Fanlar Akademiyasining faxriy akademigi Jaboy Balimanovning hayoti va mehnat faoliyati haqida ma'lumot beruvchi muzey faoliyat boshladi. Shu yil noyabr oyida Toshkentda ochildilgan O'zbekiston Xalq ta'limi tarixi muzeyi o'z muxlislarini kutib oldi. Bugungi kungacha umumlashtiruvchi asarlar deyarli mavjud emas. M.Bekmurodov, M.Rashidova, R.Almeyev, L.Yu.Mankovskaya D.Kuryazova, G.Fuzailova, M.Hasanova, I.Ilalov va boshqalar yaratgan, o'zbek hamda rus tillarida chop etilgan maqola, o'quv qo'llanma va darsliklarda mustaqillik davridagi muzeylar faoliyatiga bag'ishlangan[2]. O'zbekiston muzeylariga bag'ishlangan yirik tadqiqotlar R.V.Almeyev tomonidan yaratilgan bo'lib, ularda tanlangan mavzu Buxoro muzeylari misolida ma'lum darajada o'rganilgan[3].

O'zbekiston mustaqil Respublika deb e'lon qilingandan keyin mamlakatimizning Birinchi Prezidenti I. A. Karimov rahbarligida amalga oshirilgan xayriy ishlaridan biri chor va sovet mustamlakachiligi yillarida begunoh qurbon bo'lgan, o'tgan asrning 30-50 yillarida “xalq dushmani” sifatida qatag'on etilgan va shu sababli nomlari o'zbek xalqi hamda madaniyati tarixidan o'chirib yuborilgan siymolar xotirasini abadiylashtirish orqali tarixiy adolatni tiklash bo'ldi.

Buxoro Davlat universiteti tuzilmasidagi “Qatag'on qurbonlari xotirasi” muzeyi tashkil etilganligiga yaqinda 18 mayda to'rt yil to'ladi, shu vaqt mobaynida muzeyda ko'plab turli tashriflar va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'lib o'tdi bular nafaqat muzey, balki universitetimiz faoliyati uchun ham ko'plab imkoniyatlarni yaratib berdi, jumladan 2019 yil 21 yanvar buxorolik ma'rifatparvar-jadid Musojon Saidjonov tavalludining 125 yilligiga bag'ishlangan Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi o'tkazildi. 2019 yil 25 may kuni AQSH dagi Boston san'at muzeyi xodimlari Nensi Berliner va Tamil Simon muzeyi direktori A.Hamroyev bilan hamkorlikda davra suhbat o'tkazilib o'zaro fikr almashildi. Shu yil 21 iyun kuni BuxDU katta majlislar zalida, BuxDU tuzilmasidagi Qatag'on qurbonlari xotirasi

muzeysi bilan birgalikda O'zbekiston xalq shoiri Jamol Kamolning 80 yillik yubileyi munosabati va 6 jildlik saylanmasining taqdimotiga bag'ishlangan ma'naviy-ma'rifiy tadbir bo'lib o'tdi. 2019 yil 16 sentyabr Buxoro davlat universiteti Chexiyaning Liberes texnika universiteti iqtisodiy statistika departamenti mas'ul xodimi Karina Tatek Benetti rahbarligidagi delegasiyani qabul qildi. Chexiyalik mehmonlar Buxoro davlat universiteti tuzilmasidagi "Qatag'on qurbonlari xotirasi" muzeyiga tashrif buyurib, bu yerda jamlangan eksponatlar bilan tanishdilar. Muzey xodimlari va mehmonlar o'rtasida kichik davra suhbatlari bo'lib o'tdi.

2019 yil 15 oktyabr O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 28 noyabrdagi «O'zbekiston Respublikasida milliy madaniyatni yanada rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi qaroriga ko'ra 2019-2020 yillarda Buxoro viloyatida ushbu konsepsiyasini ijrosini amalga oshirish bo'yicha chora-tadbirlar dasturi ishlab chiqildi. Ushbu chora-tadbirlar rejasi asosida Buxoro davlat muzey-qo'riqxonasi «Ko'chma ko'rgazmalar» bo'limi xodimlari tomonidan Buxoro davlat universitetida «Moziy va bugun» deb nomlangan ko'chma ko'rgazma namoyish etildi. Ko'rgazma Prezidentimiz Sh.Mirziyoyevning 5 muhim tashabbuslari doirasidagi tadbir bo'lib, BuxDU San'atshunoslik fakulteti, BuxDU tuzilmasidagi «Qatag'on qurbonlari xotirasi muzeyi» hamkorligida tashkil etildi. Bundan tashqari ko'plab tashriflar, madaniy-ma'rifiy tadbirlar hamda ko'rgazmalar bo'lib o'tgan, shu o'rinda savol tug'iladi, muzeylar va ulardagi tashriflar, madaniy-ma'rifiy tadbirlar hamda ko'rgazmalarining universitet faoliyatidagi o'rni nimada? Ularning o'rni beqiyos jumladan "Ilmiy-amaliy muzey laboratoriya"ga keladigan bo'lsak bu muzey universitet tarixini o'zida mujassam etgan bo'lib, zero tarixiy xotirasiz kelajak yo'q ya'ni muzey universitet faoliyati uchun poydevor bo'lib xizmat qiladi va universitetda tahsil olayotgan har bir talaba qalbida faxr tuyg'usini uyg'otadi.

BuxDU tuzilmasidagi "Qatag'on qurbonlari xotirasi" muzeyi qisqa fursatlarda ko'plab yutuqlarga erishdi va universitet faoliyatiga katta hissa qo'shdi, jumladan muzey bir qator davlat muzeylari bilan o'zaro hamkorlikni yo'lga qo'ydi. Polsha, AQSH, Xitoy, BAA, Avstriya, Germaniya va Rossiya davlatlari shular jumlasidandir. Hamkorlikning amaliy jihatlari to'xtaladigan bo'lsak, muzey direktori A. Hamroyevning 2018 oktyabr oyida Polsha davlatiga, 2019 dekabrda Xitoy safari va muzey xodimi B. Qurbonovning Germaniya muzeyida amaliyot o'tab kelganligini alohida ta'kidlab o'tish lozim. 2019 yilning 30 yanvar - 3 fevral kunlari Moskva davlat xalqaro munosabatlar (MGIMO) instituti ilmiy ishlar bo'yicha prorektori Yevgeniy Mixaylovich Kojokin BuxDUga tashrif buyurib, BuxDU tuzilmasidagi "Qatag'on qurbonlari xotirasi" muzeyi fondlari va ekspozitsiyasi bilan yaqindan tanishdi. T.f.d., professor Yevgeniy Mixaylovich Kojokin tomonidan suratga olinishi rejalashtirilayotgan "Abduvohid Munzim va uning avlodlari" nomli filmda mazkur Muzey ekspozitsiyasida saqlanayotgan o'ta qimmatli suratlardan foydalangan holda, hamkorlikda hujjatli film yaratishga kelishib olindi.

Respublika Birinchi Prezidentining 1999-yil 12-mayda imzo chekkan Farmoyishiga ko'ra, mustamlakachilik davri qurbonlari xotirasini abadiylashtirish komissiyasi tuzildi.

Shu yili iyul oyida hukumat qarori asosida "Shahidlar xotirasi" xayriya jamg'armasi tashkil etildi. Natijada bo'lg'usi muzeyning ko'rgazma vositalarini shakllantirish boshlandi. 2000 yil 12 may kuni Toshkentning Yunusobod tumanida barpo etilgan "Shahidlar xotirasi" yodgorlik majmuining tantanali suratda ochilishi mamlakat va xalqning ijtimoiy, madaniy va ma'naviy hayotida ulkan voqea bo'ldi, qisqa muddatda mazkur majmua tabarruk ziyoratgohlardan, yosh avlodlarni vatanparvarlik va millatparvarlik ruhida tarbiyalashga xizmat qiladigan maskanlardan biriga aylandi. O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I. A. Karimovning 2001 yil 1 maydagi "Qatag'on qurbonlarini yod etish kunini belgilash to'g'risida"gi Farmoni asosida "Shahidlar xotirasi" yodgorlik majmuida "Qatag'on qurbonlari xotirasi" muzeyi barpo etildi[4]. Muzey 2002 yil 31 avgustda – mamlakatda ilk bor nishonlangan "Qatag'on qurbonlarini yod etish kuni"da tantanali ravishda ochildi. Yodgorlik majmui va muzey barpo etilgan joy XX asrning 20-yillaridan to Ikkinchi jahon urushi boshlanguniga qadar sovet davlatining jazo organlariga qatlgoh bo'lib xizmat qilgan. Toshkent shahrida otilgan qatag'on qurbonlari shu yerdagi uchta qatlgohga dafn etilganlar. Yodgorlik majmui ana shu sobiq uch qatlgoh hududlarini o'zaro birlashtirib turadi. Agar ramziy sag'ana yodgorlik majmuining memorial markazi hisoblansa, muzey binosi uning ma'rifiy markazi bo'lib xizmat qiladi.

Muzey binosi Bo'zsu bo'yida, bahavo joyda joylashgan bo'lib, bir qavatdan iborat, yerdan balandligi 20 metr, dastlabki bino bir gumbazli 400 m2 hajimdagi yagona ekspozitsiya zalidan tashkil topgan. Bino atrofi 28 ta naqshinkor ustunlar ko'tarib turgan ayvondan iborat bo'lib, uning umumiy maydoni 784 m2 tashkil etadi. Bino o'zbek milliy me'morchiligi an'analari asosida qurilgan. Muzeyning birinchi ekspozitsiyasi 6 bo'limdan iborat bo'lgan. 2007 yilning 31 avgustida Birinchi Prezidentimiz I. A. Karimovning muzeyga tashriflari chog'ida, ushbu muzey faoliyatini yanada takomillashtirish, qatag'on qurbonlari tarixi va achchiq qismatini yanada kengroq o'rganish va aks ettirish maqsadida unga qo'shimcha bino qurish haqida aytib o'tildi. Ajdodlarning an'analari davom ettirish, hozirgi kunlarning qadriga yetishga, ekspozitsiyada nafaqat bugungi kun, balki kelajak uchun ham g'oyat muhim ahamiyatga ega bo'lgan hujjat va eksponatlarni ko'rsatilishi lozimligi ta'kidlandi. 2008 yil 5 may kuni davlat rahbarining "Qatag'on qurbonlari xotirasi" muzeyining faoliyatini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi PQ-861-son Qarori qabul qilindi. Mazkur Qaror ijrosi natijasida muzeyda katta o'zgarishlar amalga oshirildi.

Muzeyning qayta ta'mirlangan va kengaytirilgan binosi qo'sh gumbazli ekspozitsiya uchun mo'ljallangan 3 ta zalidan iborat inshoot bo'lib, atrofini o'yma naqshinkor ayvon o'rab turadi. Ayvonning to'rt tarafidan 42 ta milliy naqshlar o'yilgan, bo'yi 5 yarim metrli ustunlar ko'tarib turadi. Binoning ekspozitsiya zallarining maydoni 960 m2 tashkil etadi. Ayvon qismi 640 m2, yer to'lasi 1568 m2 tashkil etadi[5].

Muzey ekspozitsiyasi 10 ta bo'limdan iborat: "Qatag'on qurbonlari xotirasi" muzeyning yangi ekspozitsiyasini tashkil qilish jarayonida O'zR Fanlar akademiyasi, O'zR Arxiv agentligi, Kartografiya boshqarmasi, O'zbekiston matbuot agentligi, O'zbekiston milliy teleradiokompaniyasi, Madaniyat va sport ishlari vazirligi, O'zbekiston aloqa va axborotlashtirish agentligi, Vesmistr Universiteti, O'zbekiston Badiiy akademiyasi, Mudofaa vazirligi,

“Sovplastital” korxonasi bilan hamkorlikda ish olib borildi. Shu bilan birgalikda Ichki ishlar vazirligi, Milliy Xavfsizlik xizmati, Oliy sud fondlarida saqlanayotgan hujjatlardan ekspozitsiyada foydalanish uchun olindi.

Xulosa. Xulosa qilib, aytadigan bo'lsak BuxDU tuzilmasidagi “Qatag'on qurbonlari xotirasi” muzeyi ochilganligiga ko'p o'tmay, ko'plab hamkorliklarni yo'lga qo'yib universitet faoliyati yo'lida xizmatda bo'lib, uni jahon mamlakatlariga tanitmoqda. Bundan tashqari ushbu muzeylar universitet talabalarining amaliyot darslari uchun ham yaqindan ko'maklashib kelmoqda va ularda katta taassurot qoldirmoqda. Shuni ham alohida takidlash joizki muzeylarimiz nafaqat universitet talabariga balki boshqa institut talabalari, maktab o'quvchilari va turli yoshdagi qiziquvchan aholi qatlamlariga o'z faoliyati bilan xizmat qilmoqda, bu esa universitetimiz ravnaqi yo'lida katta ahamiyatga ega. Buxoro davlat universiteti tuzilmasidagi “Qatag'on qurbonlari xotirasi” muzeyi misolida mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasida muzeylar faoliyati takomillashuvining ilmiy-amaliy asoslarini ochib berish, hamda ushbu muzeyning jahon muzeyshunosligida tutgan o'rini yoritishdan iborat. Tadqiqot jarayonida Buxoro davlat universiteti tuzilmasidagi “Qatag'on qurbonlari xotirasi” muzeyining ekspozitsion, fond va ilmiy faoliyati mahalliy muzeyshunoslik tarixida birinchi marotaba atroflicha tahlil qilindi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Альмеев Р. Музей и маркетинг. // Мозийдан садо. – Тошкент, 2005. – No 4 (32). – С. 12-13.; Дресвянская Г.Я. Музей и общество. // Мозийдан садо. – Тошкент, 2000. – No 1-2 (5-6). – С. 30-33.; Жабборов И., Рахимова Д. Замонавий музейшуносликнинг долзарб муаммолари. // Мозийдан садо. – Тошкент, 2003. – No 1 (7). – Б. 10-12.; Исмоилова Ж. Музей – тарих кўзгуси. // Мозийдан садо. – Тошкент, 2003. – No 2 (18). – С. 17- 78.; Вохидов Ш., Ёқубов Ж. Кичик масканларнинг улкан вазибалари // Мозийдан садо, Тошкент, 2000. – No 2. – Б. 18-20.
2. Бекмуродов М., Рашидова М. Музейшунослик. – Тошкент, 2006. – 102 б.; Илалов И. Музейведение. – Ташкент: Муסיқа, 2006. – 357 с.; Фузайлова Г., Хасанова М. Музейведение. – Ташкент: Фан ва технологиялар босмахонаси, 2008. – 192 с.; Маньковская Л.Ю. Бухара: Музей под открытым небом. – Ташкент: Издательско-полиграфический дом имени Гафура Гуляма, 1991. – 255 с.
3. Альмеев Р. Бухара – город музей. – Ташкент: Фан, 1999. – 205 с.; Альмеев Р. Музеи Узбекистана и соци- ально- культурные перспективы их развития. – Ташкент, 2007. – 268 с. ва б.
4. <https://lex.uz/docs/-177255>
5. <https://jspi.uz/ru/31-avgust-qatagon-qurbonlarini-yod-etish-kuni/>

UO'K 902

O'RTA OSIYODA O'LCHOVSHUNOSLIK ILMINING TARIXIY TARAQQIYOTI

A.Do'stov, dotsent, Qarshi Davlat Universiteti, Qarshi

Annotatsiya. Maqolada “Metrologiya” fanining vujudga kelishi va tarqqiyoti, buyuk allomalarning shu sohaga oid ilmiy ishlari batafsil bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Metrologiya, Metrik konvetsiya, iyyor ishlari, “yig'och”, “kurux”, “qadam”, “gaz”, “qari”, “qarish”, “shar'i”.

Аннотация. В статье подробно изложено происхождение и развитие дисциплины «Метрология», а также, описаны научные работы великих ученых работавших в этом направлении.

Ключевые слова: Metrologiya, Metric convention, “yigach”, “kurux”, “kadam”, “gaz”, “kari”, “karish”, “sherii”.

Abstract. And development of the subject «Metrology» in the textbook, as well as the scientific works of our great thinkers in this field are described in detail.

Key words: Metrology, Metric convention, “yigach”, “kurukh”, “kadam”, “gaz”, “karish”, “sherii”.

“Metrologiya” so'zi grekcha metros-kenglik va logos o'qish ma'nosini bildirib, kenglik haqida o'qish, aniqroq ma'noda esa o'lchovlar haqidagi fan demakdir. Zamonaviy tarixiy metrologiya fanining vazifasi insoniyat tarixiy taraqqiyotining turli davrlarida qo'llanilgan o'lchov birliklari tarixi va ularni hozirgi davr o'lchov birliklariga muvofiqligini yoritish, ajdodlarimizning bebaho merosini kelajak avlodlarga yetkazishdan iboratdir. Tarixiy metrologiya ijtimoiy-iqtisodiy, xo'jalik, huquq, madaniy tarixni o'rganishda zarurdir. O'lchovlar rivoji avvalo jamiyatning ishlab chiqarish holatlari bilan bog'liqdir.

Ba'zi manbalarda XIX asr oxiridan metrologiya termini uchrashi qayd etiladi.

Jahon fani xazinasiga bebaho hissa qo'shgan ajdodlarimiz o'lchovshunoslik fani poydevoriga ham juda qadimdan asos solishgan. Dastlab ular kundalik ishlarida zarur bo'lgan vaqt, uzunlik, yuza, hajm va og'irliklarni o'lchash uchun kerak bo'lgan usullarni topib, ulardan amalda foydalanishgan. Hali dunyoning aksariyat qismi ilm-fandan bexabar bir paytda biz yashab turgan manzil makonda o'lchovshunoslik bilan shug'ullanuvchi kasb egalari bo'lishi bilan bir qatorda o'lchovshunoslikka oid asarlar bitilgan.

Ulug' olim Ahmad Farg'oniyning dunyoda birinchi bo'lib (861 yil) suv satxini o'lchaydigan (Miqyosi Nil) asbob kashf etganligi va uni yasab amalda qo'llab, “Quyosh soatini yasash haqida kitob” yozganligi buning yaqqol isbotidir.

“Ahmad Farg'oniyning amaliy yutuqlaridan biri uning o'rta asrlardagi asosiy astronomik asbob – usturlob nazariyasini ishlab chiqqani va shuningdek, Nil daryosida “nilomer” degan, ko'p asrlar davomida suv sathini o'lchaydigan asosiy vosita sifatida xizmat qilib kelgan mashhur inshootni yaratgani bo'ldi.

Ahmad Farg'oniy tomonidan IX asrda yaratilgan “Astronomiya asoslari” fundamental asarida olamning tuzilishi, Yerning o'lchovi haqidagi dastlabki ma'lumotlar, sayyoramizning sharsimon ko'rinishga ega ekani xususidagi dalillar mavjud bo'lib, mazkur kitob XVII asrga qadar Yevropa universitetlarida astronomiya bo'yicha

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ
МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

**№6/2 (90)
2022 й., июнь**

Ўзбекча матн муҳаррири:
Русча матн муҳаррири:
Инглизча матн муҳаррири:
Мусахҳих:
Техник муҳаррир:

Рўзметов Дилшод
Ҳасанов Шодлик
Мадаминов Руслан, Ламерс Жон
Ўрозбоев Абдулла
Шомуродов Журъат

“Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси” Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги Хоразм вилоят бошқармасида рўйхатдан ўтган. Гувоҳнома № 13-023

Теришга берилди: 06.06.2022
Босишга рухсат этилди: 14.06.2022.
Қоғоз бичими: 60x84 1/8. Адади 70.
Ҳажми 13,25 б.т. Бюджет: № 6-Т

Хоразм Маъмун академияси ноширлик бўлими
220900, Хива, Марказ-1
Тел/факс: (0 362) 226-20-28
E-mail: mamun-axborotnoma@academy.uz
xma_axborotnomasi@mail.ru

(+998) 97-458-28-18